

Afspraken over de grenzen van de medezeggenschap

Teun Huijg en Maarten Minnaard, datum 05-01-2017

Datum	05-01-2017
Auteur	Teun Huijg en Maarten Minnaard [1]
Vakgebied(en)	Pensioenen (V)

De medezeggenschapsrechten bij pensioen zijn recentelijk onderwerp van parlementaire discussie geweest, zowel ten aanzien van ondernemingsraden als ten aanzien van belanghebbendenorganen. Op het spel stond de behoefte aan duidelijkere grenzen van de medezeggenschapsrechten, zodat meer zekerheid ontstaat over de vraag of het medezeggenschapstraject moet worden doorlopen. Het kabinet vond een explicietere wettelijke afbakening niet nodig. De betrokken partij en zouden zelf vooraf nadere afspraken kunnen maken over wat wel en wat niet onder een medezeggenschapsrecht valt, zo was de gedachte. Diverse adviseurs namen dat standpunt over. Ten onrechte, betogen wij in dit artikel.

Over medezeggenschap gesproken

Bij een pensioenregeling uitgevoerd door een algemeen pensioenfonds (APF), bestaan twee vormen van medezeggenschap. De ene wordt uitgeoefend door de ondernemingsraad en ziet op pensioenbesluiten van de werkgever. Dus binnen de onderneming. De andere komt het belanghebbendenorgaan toe. Dat heeft medezeggenschapsrechten ten aanzien van besluiten van het fondsbestuur. De afbakening van beide medezeggenschapsrechten is recentelijk onderwerp van discussie geweest in twee verschillende wetgevingstrajecten. De vraag was steeds: wanneer valt een besluit wel en wanneer niet onder een medezeggenschapsrecht?

Voor de leesbaarheid spreken wij in dit artikel alleen over het belanghebbendenorgaan. In plaats daarvan kan net zo goed het verantwoordingsorgaan worden gelezen. Daarvoor geldt namelijk exact hetzelfde. Ook spreken wij in dit artikel alleen over een APF. Dat komt omdat een van de afbakeningsdiscussie werd gevoerd in het kader van een APF. Echter: ons betoog strekt zich net zo goed uit over de medezeggenschap binnen andere typen pensioenfondsen.

De ondernemingsraad nader bezien

Het medezeggenschapsrecht van de ondernemingsraad is sinds 1 oktober 2016 uitgebreid en verduidelijkt. Sindsdien vallen alle werkgeversbesluiten betreffende pensioen onder het instemmingsrecht van de ondernemingsraad (art. 27, lid 1 WOR). Dit ongeacht de uitvoerder en ongeacht of het gaat om het vaststellen, wijzigen of intrekken van een pensioenregeling. Uitgangspunt is dat de arbeidsvoorwaardelijke aspecten van pensioen instemmingsplichtig zijn, ook wanneer die zijn opgenomen in de uitvoeringsovereenkomst. ^[2] Daartoe bepaalt art. 27, lid 7 WOR dat 'regelingen opgenomen in een uitvoeringsovereenkomst (...) die van invloed zijn op de pensioenovereenkomst' instemming behoeven. Bepalend daarbij is, aldus de wetgever, of de regeling de uitkomst van de pensioenregeling – het pensioenresultaat – kan beïnvloeden. ^[3] Zo ja, dan moet instemming worden gevraagd aan de ondernemingsraad.

Hierbij spelen afbakeningsvraagstukken. Concreet: wanneer kan worden gesteld dat een regeling het uiteindelijke pensioenresultaat kan beïnvloeden? Hoe zit dat bij afspraken met de uitvoerder over het beleggingsbeleid, over het wijzigen van (de parameters in) de abtn of over het al dan niet toestaan van nieuwe toetreders in de kring (en welke)? Maar ook valt te denken aan onderwerpen die op het eerste gezicht vrij ver liggen van het uiteindelijke pensioenresultaat, maar daar wel degelijk invloed op kunnen hebben, zoals de toepasselijke opzegtermijn.

Deze – onontkoombare – onzekerheid is het kabinet ook niet ontgaan, mede naar aanleiding van Tweede Kamervragen. Het kabinet wees de Tweede Kamer op art. 32 WOR, stellende dat 'ondernemingsraad en ondernemer nadere afspraken [kunnen] maken over de reikwijdte van de medezeggenschapsrechten via een ondernemingsovereenkomst. Op die wijze kunnen zij verduidelijken welke onderwerpen uit de uitvoeringsovereenkomst onder het instemmingsrecht vallen.' ^[4] Werkgevers zouden dus, zo lijkt het kabinet te stellen, vooraf afspraken kunnen maken over de grenzen van het instemmingsrecht. De vraag is echter of zo'n afspraak stand houdt als een rechter oordeelt dat die het wettelijke instemmingsrecht beperkt en dus daarmee in strijd is. Overigens: diverse, al dan niet juridische, adviseurs adviseren werkgevers om die nadere afspraken ook daadwerkelijk te gaan maken met hun ondernemingsraad. ^[5]

Het belanghebbendenorgaan nader bezien

Het APF als pensioenuitvoerder bestaat sinds 1 januari 2016. Kenmerkend aan zo'n fonds is dat het verschillende collectiviteitkringen kent. Elke kring functioneert als ware het een pensioenfonds zelf en heeft dan ook zijn eigen belanghebbendenorgaan, met zijn eigen medezeggenschapsrechten. Om het APF bestuurbaar te houden en zijn kwaliteit als geheel te borgen, ^[6] bevat art. 115b, lid 3 PW de regel dat een belanghebbendenorgaan uitsluitend medezeggenschapsrechten heeft voor zover het bestuursbesluit betrekking heeft op de eigen kring. ^[7]

In de praktijk is die regel voor meerderlei uitleg vatbaar. ^[8] Wat is bijvoorbeeld rechtens als een besluit tegelijkertijd twee of meer kringen raakt? Heeft ieder orgaan dan medezeggenschap, of juist geen enkel orgaan? Tijdens de parlementaire behandeling kwam dan ook de vraag op of een explicietere afbakening kon worden gegeven. ^[9] Het antwoord daarop was dat het belanghebbendenorgaan in overleg met het fondsbestuur een regeling vaststelt met betrekking tot zijn taken en bevoegdheden: 'In die regeling kan bijvoorbeeld worden opgenomen hoe wordt beoordeeld of een bepaalde taak betrekking heeft op de collectiviteitkring waarvoor het belanghebbendenorgaan is ingesteld', aldus meermaals letterlijk het kabinet. ^[10] Dat is ook vastgelegd in art. 115b, lid 3 PW: 'Het belanghebbendenorgaan stelt in overleg met het bestuur van het algemeen pensioenfonds een regeling vast ten aanzien van deze taken en bevoegdheden.' De vraag is echter of dergelijke afspraken juridisch

wel houdbaar zijn, namelijk wanneer het belanghebbendenorgaan achteraf – en in een concreet geval – tot het oordeel komt dat het toch medezeggenschap wil hebben, terwijl het juist eerder heeft vastgelegd dat het dat recht niet heeft omdat het bijvoorbeeld destijds (ook) meende dat zo'n besluit niet zijn eigen kring betrof. Een andere vraag is of het fondsbestuur en een belanghebbendenorgaan tezamen de wettelijke medezeggenschapsrechten van dat orgaan kunnen beperken, bijvoorbeeld omdat ze willen dat bepaalde individuele medezeggenschapsrechten in één hand komen. De vraag is of genoemde regeling dat kan realiseren. En tot slot speelt nog de vraag of het wettelijk mogelijk is dat fondsbestuur en belanghebbendenorgaan met elkaar bandbreedtes afspreken, waarvoor geldt dat, wanneer toekomstige bestuursbesluiten daarbinnen blijven, de goedkeuring of positief advies vooraf bindend is gegeven, zonder dat het belanghebbendenorgaan daar in een concreet geval nog op kan terugkomen. Dat laatste is van praktische waarde, bijvoorbeeld bij verwachte grote aantallen toetredingen van kleine werkgevers. Dan hoeft niets steeds bij iedere individuele toetreding het medezeggenschapstraject te worden opgestart.

De (onmogelijkheid van beperking van wettelijke bevoegdheden

Een belangrijke vraag is of het partijen – fondsbestuur, respectievelijk werkgever enerzijds en belanghebbendenorgaan, respectievelijk ondernemingsraad anderzijds – wel vrij staat afspraken te maken die *neerwaarts* afwijken van de medezeggenschapsrechten die de wet het desbetreffende medezeggenschapsorgaan toekent. Anders gezegd: mogen partijen de wettelijke bevoegdheden beperken? Wederom bespreken wij dit achtereenvolgens voor de ondernemingsraad en het belanghebbendenorgaan.

Ondernemingsraad

Het staat buiten kijf dat werkgever en ondernemingsraad wettelijke medezeggenschapsrechten niet mogen beperken. Dit dus in weerwil van wat het kabinet suggereerde tijdens de parlementaire behandeling van de verruiming van art. 27, lid 1 WOR. Dat hierover geen onduidelijkheid bestaat, blijkt uit het volgende.

Allereerst: een wettelijke grondslag voor het beperken van de wettelijke bevoegdheden ontbreekt. Dit terwijl de wet dat wel heeft voor het *uitbreiden* daarvan. In art. 32, lid 2 WOR staat namelijk: 'Bij schriftelijke overeenkomst tussen de ondernemer en de ondernemingsraad kunnen aan de ondernemingsraad meer bevoegdheden dan de in deze wet genoemde worden toegekend.'

De wetgever heeft ook niet gewild dat partijen kunnen beperken, zo blijkt uit de wetsgeschiedenis van de WOR ten tijde van de totstandkoming van art. 32, lid 2 WOR in 1996. Daarin wordt namelijk benadrukt dat 'afspraken niet kunnen afdoen aan de basisrechten en bevoegdheden van de ondernemingsraad.'^[11] Niet lang daarna, in de periode 2002-2005, heeft het kabinet wel de wens gehad om partijen toch een beperkingsmogelijkheid te geven.^[12] Dat is uiteindelijk geen wet geworden, waardoor nog steeds geldt dat een beperkingsbevoegdheid in strijd is met wat de wetgever beoogt en dus met de WOR.

Tot slot: ook in de rechtspraak – met verwijzing naar wetsgeschiedenis – is bevestigd dat het niet mogelijk is de wettelijke medezeggenschapsrechten van de ondernemingsraad te beperken. Hof Den Bosch oordeelde namelijk als volgt in 2012: 'Allereerst kan worden gezegd dat een dergelijke

overeenkomst op gespannen voet staat met het bepaalde in artikel 32 WOR, nu daarin immers wordt gesproken over overeenkomsten die “verdere bevoegdheden dan in deze wet genoemd” toekennen. “Afwijkingen van de basisvoorzieningen beneden het wettelijk niveau zijn immers niet mogelijk” (24 615, MvT pagina 26). Een overeenkomst van deze strekking is daarom nietig.^[13]

Belanghebbendenorgaan

Voor het belanghebbendenorgaan gaat het voorgaande net zo goed op. Ook daarvoor geldt dat de wet nergens zo'n beperkingsmogelijkheid bevat, terwijl er juist wel twee bepalingen zijn die de mogelijkheid bieden de wettelijke bevoegdheden uit te breiden (art. 115c, lid 8 en art. 115d PW).^[14] Bovendien blijkt uit de wetsgeschiedenis dat met het belanghebbendenorgaan – en zijn ‘voorganger’ de deelnemersraad – voor wat betreft de bevoegdheden en werkwijze is beoogd aan te sluiten bij die van de ondernemingsraad binnen een onderneming.^[15] Dat omvat dan dus ook de notie dat het partijen niet vrij staat de wettelijke medezeggenschapsrechten te beperken. Daarom concluderen wij dat ook de wettelijke medezeggenschapsrechten van het belanghebbendenorgaan niet kunnen worden beperkt door een afspraak daaromtrent tussen het fondsbestuur en het belanghebbendenorgaan. Voor het belanghebbendenorgaan bij een APF geldt hier wel één bijzonderheid, vervat in art. 115b, lid 3 PW: daarin staat zoals gezegd dat het belanghebbendenorgaan in overleg met het fondsbestuur een regeling moet vaststellen ten aanzien van onder andere zijn medezeggenschapsrechten. Is dit dan toch een wettelijke basis voor het beperken van de wettelijke medezeggenschapsrechten, en dan alleen voor het specifieke geval dat er sprake is van een APF?

Wij menen van niet. Het medezeggenschapsrecht is te fundamenteel en het bepaalde in art. 115b, lid 3 PW te vaag om op grond daarvan te concluderen dat partijen wettelijke rechten vooraf mogen beperken. Bovendien zou anders de merkwaardige situatie ontstaan dat bij een APF wettelijke medezeggenschapsrechten wel mogen worden beperkt, terwijl dat bij andere typen fondsen niet mogelijk is. Immers, art. 115b, lid 3 PW geldt alleen voor het belanghebbendenorgaan bij een APF, en niet voor andere fondstypen. De aard van een APF – ten opzichte van andere fondstypen – rechtvaardigt naar onze mening zo'n andere behandeling van medezeggenschap niet.

Wij vinden daarom dat men zo dicht mogelijk bij de – overigens uiterst beperkte – toelichting op dat artikel moet blijven. En die luidt: opnemen ‘hoe wordt beoordeeld of een bepaalde taak betrekking heeft op de [eigen] collectiviteitkring’. Dat lezen wij louter als een opdracht om het proces vooraf vast te leggen ter afbakening – maar dus niet ter beperking – van de medezeggenschap van het ene belanghebbendenorgaan ten opzichte van het andere belanghebbendenorgaan, zonder dat daarmee achteraf bij een rechter het recht kan zijn verspeeld om bepaalde wettelijke medezeggenschapsrechten, al dan niet alsnog, uit te oefenen.

Samengevat: de wettelijke medezeggenschapsrechten van zowel de ondernemingsraad als het belanghebbendenorgaan kunnen niet contractueel worden beperkt. Dat betekent dus, voor wat betreft de ondernemingsraad, dat het niet mogelijk is om ex ante nadere afspraken te maken over de reikwijdte van die rechten, bijvoorbeeld ter verduidelijking van wat uit de uitvoeringsovereenkomst instemmingsplichtig is. Dit dus in tegenstelling tot wat de wetgever hieromtrent heeft gesteld, en wat enkele adviseurs adviseren. Voor het belanghebbendenorgaan geldt hetzelfde, hoewel het bepaalde in art. 115b, lid 3 PW wel een opening biedt om anders te bepleiten.

Afspraken over de invulling van wettelijke begrippen

Een andere vraag is of partijen vooraf afspraken kunnen maken over de toepassing van bepaalde wettelijke medezeggenschapsbepalingen. Meer concreet: over de inkleuring van bepaalde wettelijke open normen. Bij ondernemingsraden gaat het dan met name om de interpretatie van de passage 'regelingen in een uitvoeringsovereenkomst [...] die van invloed zijn op de pensioenovereenkomst' in art. 27, lid 7 WOR. En bij belanghebbendenorganen om de passage 'uitsluitend de taken en bevoegdheden [...] voor zover ze betrekking hebben op de [eigen] collectiviteitkring' in art. 115b, lid 3 PW. Bij beide organen bepalen deze woorden zoals gezegd (deels) de grenzen van de respectievelijke medezeggenschapsrechten.

Wij noemen dergelijke afspraken hierna 'interpretatieconvenanten'. [16] Dat zijn overigens gewoon ondernemingsovereenkomsten in de zin van art. 32, lid 2 WOR. Daarmee beogen partijen voor een langere termijn vooraf zekerheid te creëren of bepaalde (typen) besluiten wel of niet onder een medezeggenschapsrecht vallen. Interpretatieconvenanten die aan een wettelijke open norm een ruimere betekenis toekennen dan strikt wettelijk is bedoeld, worden sinds het zogenoemde Barracuda-arrest door rechters gerespecteerd. [17] Spreken ondernemingsraad en werkgever bijvoorbeeld vooraf dat afspraken over de governance van het fonds onder art. 27, lid 7 WOR vallen, dan zijn ze daaraan gebonden, ook wanneer de rechter eigenlijk van oordeel is dat dergelijke uitvoeringsafspraken strikt genomen niet onder dat wettelijke instemmingsrecht vallen.

Spannender is of dat ook andersom zo werkt. Wat geldt wanneer het medezeggenschapsorgaan terug wenst te komen op een interpretatieconvenant – en dus medezeggenschap opeist – omdat het zich realiseert, al dan niet door nieuwe inzichten, dat het desbetreffende onderwerp wel degelijk onder het wettelijk medezeggenschapsrecht valt? Ter verduidelijking: het gaat dan dus om besluiten waarover partijen ex ante hebben afgesproken dat die niet voldoen aan de wettelijke open norm – bijvoorbeeld: invloed hebben op de pensioenovereenkomst – en waarvan het medezeggenschapsorgaan zich vervolgens bij een concreet besluit op het standpunt stelt dat dit besluit daar wel degelijk aan voldoet en dat van zo'n wettelijke norm niet bij ondernemingsovereenkomst kan worden afgeweken ten nadele van het orgaan.

Rechtsgeldig?

In 2003 signaleerde de SER dat art. 32, lid 2 WOR onvoldoende duidelijk maakt of interpretatieconvenanten nu wel of niet rechtsgeldig zijn. [18] De SER meende destijds – en herhaalde dat in 2009 – dat de WOR moest worden gewijzigd om buiten twijfel te stellen dat dergelijke ondernemingsovereenkomsten rechtsgeldig zijn. [19] Het kabinet nam die aanbeveling eind 2009 over. Opvallend genoeg sprak het in dat kader meermaals over een 'verduidelijking van het huidige artikel [32 lid 2 WOR]'. [20] Dat suggereert toch dat het juridisch eigenlijk al zo was. Hoe het ook zij, het is sindsdien nooit tot een daadwerkelijke wetswijziging gekomen. Dat komt doordat het draagvlak daarvoor bij de vakbonden ontbrak. Het kabinet besloot daarom eind 2011 om toch maar niet tot een wetswijziging over te gaan. [21]

De door de SER gesignaleerde onzekerheid over de rechtsgeldigheid van interpretatieconvenanten bestaat derhalve nog steeds. Duidelijke rechtspraak ontbreekt. En de (recente) literatuur is (opvallend) afwijzend of terughoudend in deze. Van het Kaar, Vink, Verburg, Houweling en Vestering benadrukken dat interpretatieconvenanten de wettelijke bevoegdheden niet opzij kunnen zetten. [22] Sprengers stelt dat interpretatieconvenanten mogelijk zijn, maar spreekt in dat verband wel over 'aanvullende' afspraken. Onduidelijk is of hij daarmee bewust in het midden laat of het daarbij kan gaan om – achteraf gezien – een beperking van het medezeggenschapsrecht. [23] De Asser vermijdt

[24]

het onderwerp volledig.^[24]

Wij menen dat partijen wel interpretatieconvenanten kunnen afsluiten, maar dat het medezeggenschapsorgaan dat desondanks toch in een concreet geval zijn wettelijke bevoegdheden wil uitoefenen, daartoe in staat moet, en zal worden gesteld. Desnoods kan dat betekenen dat een medezeggenschapsorgaan daardoor in strijd handelt met een eerder overeengekomen interpretatieconvenant. Dat baseren wij voornamelijk op het feit dat de wet zo nadrukkelijk wel een grondslag biedt voor het uitbreiden van de wettelijke bevoegdheden, maar niet voor het beperken daarvan. Een ex ante invulling van een wettelijke open norm die later beperkend blijkt te werken ten opzichte van wat de wetgever – volgens de rechter – heeft bedoeld, strookt daar niet mee. Feitelijk komt zo'n interpretatieconvenant dan neer op beperking van de wettelijke medezeggenschapsrechten, waarvan wij hiervoor hebben geconcludeerd dat die niet rechtsgeldig is.

Overigens geldt het voorgaande naar onze mening net zo goed voor situaties waarin partijen vooraf bandbreedtes afspreken, inhoudende dat een besluit binnen die bandbreedtes bij voorbaat al instemming, etc. heeft. Om dezelfde redenen menen wij dat een medezeggenschapsorgaan later bij een concreet voorgenomen besluit op die bandbreedtes kan terugkomen en alsnog concrete medezeggenschap kan opeisen.

Ten slotte

Een ondernemer, respectievelijk fondsbestuur enerzijds en een ondernemingsraad, respectievelijk belanghebbendenorgaan anderzijds kunnen wettelijke bevoegdheden, zoals instemmingsrechten, niet beperken. Het medezeggenschapsorgaan heeft dat recht dwingend; afwijking ten nadele van het orgaan is onmogelijk. Hetzelfde geldt voor het vooraf maken van afspraken over hoe open wetsnormen onderling zullen worden begrepen voor de toepassing van het medezeggenschapsrecht. Het is uiteindelijk aan de rechter om te beoordelen of bijvoorbeeld een opzegtermijn in een uitvoeringsovereenkomst kwalificeert als een 'regeling die invloed heeft op de pensioenovereenkomst'. Dus zouden werkgever en ondernemingsraad vooraf hebben afgesproken dat de opzegtermijn om die reden niet instemmingsplichtig is, dan staat het de ondernemingsraad vrij dat later alsnog ter discussie te stellen bij de rechter.

Voetnoten

[1]

Mr. T. Huijg en mr. M.W. Minnaard zijn pensioenrechtadvocaten bij held te Amsterdam.

[2]

[Kamerstukken II 2015/16, 34 378, 3](#), p. 7.

[3]

[Kamerstukken II 2015/16, 34 378, 6](#), p. 5.

[4]

[Kamerstukken II 2015/16, 34 378, 6](#), p. 10 en 14.

[5]

Zie C.M.C.P. van Herpen-Thuring, Het nieuwe instemmingsrecht bij pensioen, OR informatie 2016-7/8, p. 14; J.P. Versteegt, Nieuwe wet geeft OR meer instemmingsrecht bij pensioen. Maar vraagt wel snel nader overleg, <https://www.centraalbeheerapf.nl/nieuws/blogs>, 25 juli 2016; E.A.P. Schouten, Wetsvoorstel wijziging rol OR bij pensioenen, <https://www.aegon.nl/zakelijk/adfis-nieuws>, 22 april 2016.

[6]

[Kamerstukken II 2014/15, 34 117, 3](#), p. 13.

[7]

Zie art. 115, lid 9 PW voor het verantwoordingsorgaan.

[8]

T. Huijg, APF-statuten, (mede)zeggenschap en weerstandsvermogen: tien kritische noten, *Pensioen Magazine* 2016/8.

[9]

[Kamerstukken II 2014/15, 34 117, 9](#), p. 18.

[10]

[Kamerstukken II 2014/15, 34 117, 3](#), p. 32 en [34 117,9](#), p. 18.

[11]

[Kamerstukken II 1995/96, 24 615, 3](#), p. 26.

[12]

[Kamerstukken II 2002/03, 28 792, 1](#), p. 17, [Kamerstukken II 2004/05, 29 818, 3](#), p. 8, 43, en 46 en [Kamerstukken II 2004/05, 29 818, 6](#), p. 8-9. Zie hierover ook de SER in: SER-advies, Aanpassing van de Wet op de ondernemingsraden, 2003/12, p. 10-11.

[13]

Hof Den Bosch 18 juli 2012, ECLI:NL:GHSHE:2012:BX5363, r.o. 3.8.2 (Mercedes Benz Customer Assistance Center Maastricht NV).

[14]

Laatstgenoemd artikel geldt ook voor het verantwoordingsorgaan.

[15]

Zo is art. 115d PW gebaseerd op het op 30 juni 2014 bestaande art. 112 PW (voor deelnemersraden), aldus: [Kamerstukken II 2011/12, 33 182, 3](#), p. 40. En dat art. 112 PW (oud) is weer gebaseerd op art. 6e PSW (oud), aldus: [Kamerstukken II 2005/06, 30 413, 3](#), p. 247-248. En uit de toelichting op art. 6e PSW (oud) blijkt dat voor wat betreft de bevoegdheden en werkwijze 'aansluiting is gezocht bij soortgelijke bepalingen in de Wet op de ondernemingsraden, met name de artikelen 25, 26, 31 en 32a.' Zie: [Kamerstukken II 1987/88, 19 008, 24](#), p. 6-7.

[16]

Gelijk aan: PF. van der Heijden en A.C.B.W. Doup, Medezeggenschap per convenant, Den Haag SDU Uitgevers 1991, p. 43.

[17]

HR 17 maart 1993, *NJ* 1993/366.

[18]

SER-advies, Aanpassing van de Wet op de ondernemingsraden, 2003/12, p. 50-51.

[19]

SER-commissie Arbeid, Onderneming en Medezeggenschap, Notitie consultatief overleg medezeggenschap, 21 september 2009, p. 12.

[20]

[Kamerstukken II 2009/10, 29 818, 32](#), p. 9 en 19.

[21]

[Kamerstukken II 2011/12, 29 818, 35](#), p. 2 en [Kamerstukken II 2011/12, 33 367, 3](#), p. 2.

[22]

R.H. van het Kaar en F.W.H. Vink, Inzicht in de ondernemingsraad, Den Haag SDU Uitgevers 2015, p. 258, L.G. Verburg, Wet op de ondernemingsraden, Deventer Kluwer 2013, p. 461-462, A.R. Houweling (red.), G.W. van der Voet, J.H. Even & E. van Vliet, Loonstra & Zondag. Arbeidsrechtelijke themata, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2015, p. 1199 en P.G. Vestering, Afspraak is afspraak gaat voor de or niet altijd op, *SR* 2007/35.

[23]

L.C.J. Sprengers, T&C Arbeidsrecht, art. 32 WOR, aant. 2.

[24]

Asser/Heerma van Voss 7-V 2015/592.